

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մի թիֆլիսցի օրիորդ, որ ուսում է առել Գալանան օրիորդաց դպրոցում, խնդրում է մեզ յայտնել, որ ցանկանում է մասնաւոր տնկարում դասեր տալ՝ թւաբանութիւնից, պատմութիւնից, աշխարհագրութիւնից, բնական գիտութիւններից, հայերէն լեզուից և նոյնպէս ռուսերէն լեզուից փոքր մանուկներին: Հասցէն կարելի է իմանալ «Մշակի» խմբագրութեան մէջ:

«Тифл. Объяснения» լրագիրը հաղորդում է որ զեկտեմբեր ամսից հրատարակվելու են թիֆլիսում երկու նոր լրագիրներ ռուսերէն լեզուով մինը «ДЕНЬ» (Օր) ամենօրեայ, իսկ երկրորդը «СВЕТЪ» (Լոյս), շաբաթը երեք անգամ:

ՇԱՄԱԼՈՒԹՅ մեզ գրում են: «Նորերումս քաղաքիս մօտակայքում գտնվող գիւղի քահանան գիշերով գնում է մէկ գիւղացու տուն, որի տէրը բացակայ է լինում տանից: Տէր-հայրը զարկում է դուռը, բայց կինը չէ բաց անում, ասելով թէ մարդ տանը չէ և թէ կէս գիշերին չէ կարող ընդունել նրան: Տեսնելով, որ ոչինչ հնար չը կայ կնոջը համոզելու, քահանան բարձրանում է տանիքը և օջախի ծակից ներս ընկնելով տուն, կամենում է բռնաբարել կնոջը, որ պաշտպանում է իր անձը, մինչև որ դրացիները օգնութիւն են համուսնու գտնում են քահանային տան մէջ տեղում կանգնած:»

Մեզ հաղորդում են ՍՊՆԱԼՈՒԹՅ հետեւեալը: «Չորսուսի 3-ին Սոֆիայի փոստատանից կորաւ 4,000 ռուբլ գումարը: Միւս օրը երեկոյեան գտան այդ փողը փոստատան կառավարչի մանկան սայլակի մէջ: Նամակաբեր Վլադիմիր Շիուկով բանտարկված է սրա մասին: Քննութիւնը սկսված է:»

Նորերումս հրատարակեցաւ Լալայիցում, Բերոկհանգի մօտ, ռուսերէն լեզուով մի գիրք, անյայտ հեղինակի «Նամակներ Ռուսաստանի ներկայ դրութեան մասին» (Письма о современномъ состоянии России) վերնագրով: Կառավարութիւնը թող տուել այդ գիրքին Ռուսաստանի մէջ մոտաւ Գիրքը բաղկացած է 148 երեսից և խօսում է Ռուսաստանի պաշտօնական դատարարի, կառավարչական հիմնարկութիւնների, մամուլի, պետական բիւրօների, ուղղափառ եկեղեցու, ռուս աղանդների, գիւղացիների հոգիների, պետական հարկերի և այլ ամենահետաքրքիր ժամանակակից հարցերի մասին: Գիրքը առաջարկում է տալ ազատութիւն մամուլին, գումարել ռուսաց խորհրդակցական (совѣщательный) ազգային ժողով, ինչպէս որ լինում էր Պետրոս Մեծից առաջ, խորհուրդ է տալիս հրատարակել կրօնների ազատութիւնը և այլն: Գիրքը հեղինակը իր ուղղութեամբ երեւում է թէ պատկանում է սլավոնոֆիլների կուսակցութեանը: Եւրօպական պետական կաղմակերպութիւնը, եւրօպական սահմանադրութիւնները նա խաբէրալութիւն է անուանում: Առհասարակ գիրքը, ինչքան էլ թույլ կողմեր ունենայ, նրան արժէ կարգաւ թիֆլիսում այդ գիրքը կայ արդէն:

«Русскій Курьеръ» լրագիրը, որ ինչպէս յայտնի է, չորս ամսով արգելվեցաւ կառավարութիւնից, երեկվանից սկսած այլ ևս չէ գալիս թիֆլիս:

Այս օրերս մի երիտասարդ կամենալով մանկ ռուսաց ուսումնարաններից մէկը, գնում է թիֆլիսի հայոց կօնսիստորիա և պահանջում է որ տան նրան ծնողեան վկայականը: Բայց կօնսիստորիան այսօր վաղը գցելով, երկար ժամանակ չէ տալիս երիտասարդին նրա պահանջած մետրիկականը: Վերջապէս երիտասարդը ստիպվում է 30 ռուբլ ընծայել կօնսիստորիայի ծառայողներից մինին և իսկոյն ստանում է իր վկայականը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

Վիեննայից հեռագրում են անգլիական «Standart» լրագրին որ Ռուսաստանը ա-

ջակցում է Լօրդ Գլօբլի ջանքերը Կ. Պոլսի մէջ թիւրքաց չայաստանում բեֆօրմները: Միւս պէնր մտցնելու վերաբերութեամբ: Միւս պէնր առեթիւնները չէզոք են պահում իրանց առեթմանակ այդ խնդրի վերաբերութեամբ, նրանք փոքր ինչ կասկածաւոր աչքով են նայում ռուս-անգլիական միջամտութեան վրա: Թէեւ եւրօպական միւս պետութիւնները բոլորն էլ հասկանում են Արմենիայի մէջ բեֆօրմների իրադրութիւնը: անհրաժեշտութիւնը, բայց այժմեան ռուսիայի շահը համարում անգլի այդ խնդրի շուտով լուծելու մասին:

Այդ լուրը արտասպելով «Донская Пчела» ռուս լրագիրը կրկին նուիրում է մի առաջնորդող յօդուած հայոց խնդրին: Ահա այդ յօդուածը:

Այս ռուսիայի ամենահետաքրքիր խնդիրը հայոց խնդիրն է, քանի որ նա կաղմում է մի մաս այն Գորդեան հանդիմանի, եւրօպայի համար, որ անուանվում է առեթման խնդիր: Բոլոր եւրօպական պետութիւնները, որոնք շահ ունեն արեւելեան հարցի խաղաղ կերպով վճռվելու մէջ, միակերպ ցանկանում են շնորհել հայերին, ինչպէս Օսմանեան պետութեան ամենաքաղաքակիրթ ազգին, ինքնավար քաղաքական գոյութիւն: Ռուսաստանը և նրանից յետոյ Անգլիան համոզվելով, որ թիւրքաց կառավարութիւնը որ զուրկ է մարդասիրական սկզբունքներից և իրան յատուկ անտարբերութեամբ նայում է իր ստրկացած ազգերի անմիջիցս գրութեան վրա, որոնք մահմետականութենից ջուկ կրօն են դաւանում, կարելի է գրականապէս ասել այն եզրակացութեանը հասան որ անհրաժեշտ է, եթէ կարելի է, զիւսնագիտական ճանապարհով, անյապաղ վճիռ տալ հայոց խնդրին: Վճռել այդ խնդիրը այդ ճանապարհով հնարաւոր է միայն այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանը, որպէս թիւրքաց չայաստանի հարեան պետութիւն, և ուրեմն իրաւունք ունեցող հոգալ իր հեղինակութեան պահպանելու մասին այդ երկրի մէջ, և Անգլիան, որ յանձն առաւ հովանաւորութիւն փոքր-Ասիայի թիւրքաց նահանգների վրա, վերջ կը գնեն իրանց փոխադարձ թերահաւատութիւնների արեւելեան քաղաքականութեան վերաբերութեամբ: Վերջին ժամանակ աւելի և աւելի յայտնվում են այդ երկու պետութիւնների մէջ համաձայն գործողութեան և միմեանց մօտենալու նշանները և այդ պատճառով մեզ ներքին կը լինի ենթադրութիւն անել, որ թիւրքաց հայերի վիճակը մօտիկ ապագայում ապահոված կը լինի:

Այժմեան ժամանակին հայոց խնդիրը, շարունակում է ռուս թերթը, պաշտպանվում է և առաջ է տարվում նոյն իսկ հայերի ձեռքով: Նրանք հասան ինքնաճանաչութեանը, նրանք պարզ գգում են որ արժանի են աւելի լաւ վիճակի և այլ ևս չեն կարող ստրկութեան մէջ մնալ: Հայերը ապրում են ոչ թէ միայն թիւրքիստում բայց և Ռուսաստանը բազմաթիւ հպատակներ ունի այդ ազգից և հայոց ինտելիգենցիան կենտրոնացած է այժմ թիֆլիսում: Այդ պատճառով, շարունակում է «Донская Пчела» թերթը, եթէ թիւրքիստ յամառութեամբ հրաժարվում է հայերին կառավարելու սխառմայի մէջ ամեն տեսակ բարենորոգումներից և բեֆօրմներից, այն ժամանակ այդ գործը պէտք է իր ձեռքն առնի մի կողմից Ռուսաստանը, որ նրա հետ բաժանում է քաղաքական իշխանութիւնը հայոց ազգի վրա, և միւս կողմից Անգլիան: Իսկ ֆինացի պետու-

թիւնները՝ Գերմանիան, Իտալիան, Ֆրանսիան և Աւստրո-Ունգարիան, որոնք նոյնպէս շահ ունեն այս կամ այն կերպ վճռված տեսնելու արեւելեան դարեւոր խնդիրը, պէտք է կարծել որ նոյնպէս չեն յապաղի միանալ լիշեալ երկու պետութիւնների հետ, երբ նրանց կը խոտաւաղի, որ վերականգնեցրած Արմենիան նոյն կազմակերպութիւն կունենայ, ինչպէս օրինակ բօլգարական իշխանութիւնը:

ԲՈՒՄԻՆԻԱ

«Порядокъ» լրագրի մէջ տպված է հետեւեալ թղթակցութիւնը:

Տգիտութիւնը և խաւարը ամենից շատ վտանգաւոր են ինչպէս մասնաւոր նոյնպէս և հասարակական գործերի մէջ: Սահմանադրական պետութիւնների մէջ մամուլը այն պատճառով է նշանաւոր տեղ բռնում, որ նա մի ձրի միջոց է իմանալու համար այն բոլորը, ինչոր կատարվում է հասարակական կեանքի ամենաճաճկված անկիւններում: Կառավարութիւնը ծանօթանում է այս կամ այն տեղի պէտքերի և պահանջների հետ, հասկանում է ոչ թէ միայն այս կամ այն ժամանակակից հասարակական վերանորոգութեան անհրաժեշտութիւնը, այլ և ստանում է ընդունակութիւն ապագան նախատեսելու համար: Մի խօսքով մամուլը համարձակ կարող է անուանվել մի պահպան, որ մշտապէս արթննում է հանդիմանի հասարակական և ազգային շահերի վրա: Երբ մամուլը կատարում է հասարակական այսպիսի կոչում, այն ժամանակ նրան իրաւացի կերպով կարելի է պետական չորրորդ ոյժ անուանել:

Բուլնիական ազգութեան համար ծանր և տխուր ժամանակներում գոյութիւն ունէր «Romanul» լրագիրը, որ հիմնված էր բուլնիական ժողովրդի ամենաուսանող գործիչներից մէկի Ս. Ա. Բօսեւիի աշխատանքներով: Գեռ 1848 թուականին այդ լրագրի հիմնողը շատ անգամ ենթարկվել է բանտարկութեան, արտաքսման և մինչև անգամ աքսորանքի: Բայց հաստատրիմ մնալով իր սկզբունքներին, որոնք նրա արեւ և մարմին էին դարձել, նա ոչ մի անգամ չը դաժանեց նրանց և չը շեղվեցաւ մի անգամ ընտրած ճանապարհից և նրա հիմնած լրագիրը հասաւ այն նպատակին, որ որոշել էր նրա հիմնողը: Այս տարի օգոստոսի 3-ին կը լրանայ 25 տարի, ինչ այդ լրագիրը գոյութիւն ունի: Այդ առիթով այդ տեղական լրագրի բոլոր խմբագիրները և աշխատակիցները պատրաստվում են տօնել նրա 25 ամեայ յօբելանսը: Այդ լրագրի պատմական նշանակութիւնը, հրատարակչի անձնաւորութիւնը, որ ազատամիտ կուսակցութեան առաջնորդ է համարվում, այդ մասնաւոր տօնին աւելի ընդարձակ բնաւորութիւն են տալիս և կարելի է հաւատացած լինել, որ երկրի քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները կը մասնակցեն պատրաստվող հանդիսին:

Որովհետեւ այս անգամ ևս սկսեցի մամուլի մասին խօսել, ուրեմն այդ նիւթի վրա էլ կը շարունակեմ գրել: Բուլնիայի մէջ ներկայումս հրատարակվում են 39 ամենօրեայ թերթեր, որոնցից միայն 32 կախումն ունեն կառավարութեանից, որովհետեւ ֆինացի 7 թերթերը կառավարութեանից են հրատարակվում: Համաձայնեցէք, որ մի փոքրիկ, հինգ միլիօն ազգաբնակչութիւն ունեցող պետութեան համար լրագիրների այդ թիւը բաւական նշանաւոր է: Բայց բացի այդ լրագիրներից կան և շա-

րաթական և ամսական տեսութիւններ, որոնց կարելի է համեմատել արեւմտեան այդպիսի հրատարակութիւնների հետ: Մեզ այժմ պակաս են գիտնական հրատարակութիւններ և պակաս են ոչ թէ այն պատճառով, որ նրանց կարգացող և պահպանող հասարակութիւն չը կայ, այլ այն պատճառով, որ Բուլնիայի մէջ մինչև այժմ լրագիրների և ամսագիրների հրատարակողները ամբողջապէս նուիրված են իրանց նիւթական շահերին և հրատարակութեան գործի վրա բուն առեւտրական տեսակետից են նայում: Մանր գիտնական հրատարակութեան ընթերցողների թիւը բաւական սահմանափակված է, հետեւապէս այդպիսի հրատարակութեան օգուտներն էլ բաւական աննշան կը լինեն, մինչդեռ քաղաքական լրագիրը միշտ տարածվում է, միայն թէ նա այնպիսի անձից հրատարակվէր, որ քաղաքական որ և է ուղղութիւն ունենար: Այդ պատճառով մեր լրագիրները այս կամ այն քաղաքական անձաւորութեան կամ այս կամ այն քաղաքական նախագծի արտայայտողներ են: Մեր միտաւորների մէջ հազաւագիւտ է այնպիսին, որ իր քաղաքական լրագիրը չունենայ, մեր պետական գործիչներից զրեթէ իւրաքանչիւրը հրատարակել է մի լրագիր, որի էջերի օգնութեամբ նա անց է կացրել իր քաղաքական նախագիծը:

Պէտք է իրաւացի լինել բուլնիական ընթերցող հասարակութեան վերաբերութեամբ, նա ամենակարճ ժամանակամիջոցում սկսել է չափազանց հետաքրքրվել տպագրական խօսքով և ներկայումս հազաւագիւտ է այնպիսի մի հիւրանոց, ճաշարան, խոհանոց, խանութ, որ չը ստանար մայրաքաղաքի կամ տեղական մի որ և է քաղաքական լրագիր: Ամենքը կարգում են, բայց թէ ի՞նչ են կարդում այդ այլ խնդիր է, բայց այնու ամենայնիւ կարդում են և հետաքրքիր են իմանալ, թէ ինչ է կատարվում ամբողջ աշխարհի և իրանց երկրի մէջ: Առեթմանակ այդ էլ բաւական է մի ժամանակ ճաշակել էլ ու կրիտիկան էլ կը զարգանան և այդ ժամանակ զրաւանութիւնը ստիպված կը լինի ընդարձակել իր շրջահայեցողութիւնը և հոգալ այն ձեւերի մասին, որոնցով նա մտքեր և գաղափարներ է քարոզում տպագրական խօսքի օգնութեամբ:

ՆԱՄԱԿ ՖԲԱՆՍԻԱՅԻՑ

Փարիզ 10 օգոստոսի
Արախութիւնով լսեցինք, որ Վիեննայում մի շաբաթաթերթ է հրատարակվում «Journal d'Orient» վերնագրով, որը իրան ամբողջապէս արեւելեան խնդրին է նուիրել: Այս լրագիրը արդէն 18 ամիս գոյութիւն ունի և միշտ պաշտպանել է արեւելեան ազգերի իրաւունքները: Վերջին ժամանակներից նա սկսեց մասնաւորապէս հայոց հարցով պարագլու և մի քանի ռուսաց հայոց հարցով պարագլու «Question armenienne» յօդուածներ հրատարակել: Ստանաւում է միշտ վերնագրով, խմբագրութիւնը խոտաւաղում է միշտ սիրով պաշտպանել հայոց դատը, եթէ ի հարկէ մի որ և իցէ համակրութիւն գտնի մի ազգամիջեան կողմից: Մենք, որ կարողացել ենք այս գրութեանը, հաւատացած ենք, որ նրանք կաղաք են ուղարկելու դարձնել իրանց վրա, և այս հրատարակութիւնը իր լուրջ ուղղութիւնով կարող էր գոցել լրացնել մեր ամենիս ցանկութիւնը: Եւրօպայում մամուլի միջոցով հայկական շահերի պաշտպանութեամբ:

Ռուսի փարիզի հաղագրեան ռուսամատակց ընկերութիւնը պատուիրեց ինձ թղթակցութեան մասին «Journal d'Orient» լրագրի պ. խմբագրի հետ և սահ ինչ է այս վերջինի պատուիր խնդր:

«Իմ լրագիրը ոչ մի նիւթական օգնութիւն չէ ստանում ձեր ազգից և ես մի բան եմ միայն խնդր-